

Pimpinellrosor

Artikeln införd i Din Trädgård nummer 2-2004

Den här PDF-filen ligger som en bilaga på webbplatsen
<http://www.monarda.se> - gå dit>>>

© Lars Forslin

Observera att texten ligger som bild. Den finns dock bifogad som text i slutet av dokumentet.

För att se artikeln som den ser ut i tidningen: högerklicka och välj "Kontinuerligt - motstående sidor".
För bästa läsbarhet välj "Kontinuerligt".

MONARDA

TEXT & DESIGN

'Staffa' är en typisk representant för "Burnet-rosorna", pimpinellrosor som står den vilda arten nära och som förädlades fram i Skottland i början av 1800-talet. Den blommar oerhört rikt i juni, något senare än många andra sorter.

Ljuvliga pimpinellrosor

Pimpinellrosor blommar tidigt och i överdåd. Dessa fantastiska buskrosor är anspråkslösa med en härlig doft. Några av dem är faktiskt bland de härdigaste buskarna av alla växtslag.

LARS FORSLIN TEXT OCH FOTO

Pimpinellrosor inleder rossäsongen med en överdådlig blomning. De hör till de allra tidigaste och mest rikblommande rosorna. I södra Sverige blommar de under första delen av juni. I Norrland kommer blommorna ungefär från midsommar och några veckor framåt. När blomningen börjar och hur länge den varar beror på väder och rossort.

Pimpinellrosorna är härdiga och anspråkslösa. De är som gjorda för naturtomter i kärva lägen. Vid fjällstugan eller vid sommarnöjet i kustbandet kan det vara svårt att få något att växa i den magra jordmånen. Där har pimpinellrosen sin naturliga hemvist och blommar

överflödande rikt trots de spartanska förhållandena.

Vid gamla torp och gårdar är pimpinellrosen självklar. Så sakteliga sprider den sig och bildar buskage anpassade till terrängen. Självklart blir den även fin vid nyare hus. Vid en norrvägg blommar den också förnöjt.

Tack vare att de lätt förökas med rotskott har pimpinellrosen blivit väl spridd, inte minst i Norrland. Främst är det den halvfyllda vita formen 'Plena' som ofta kallas 'Finlands vita ros'. Det gäller även sorten 'Poppius' som är en halvfylld rosa sort. Båda har gamla anor och anses härdiga i zon VIII, strax nedanför kalfjället. □

'Plena' eller 'Finlands vita ros' i sitt rätta element – genuin allmogemiljö. Pimpinellrosorna spreds med rotskott från gård till gård, särskilt i de karvarade delarna av landet där de visade en mycket god överlevnadsförmåga och blomrikedom trots karga förhållanden.

'Frühlingsduft'

'Single Cherry'

'Poppius'

'Frühlingsmorgen'

'Double Blush'

'Stanwell Perpetual'

'Plena' är mycket lik den rena arten av pimpinellros, förutom att den har dubbla blommor. En av våra hårdigaste buskar, klarar sig även i zon VIII. Man vet inte hur gammal sorten är, den kan ha uppstått spontant i naturen någon gång.

Gammaldags sorter

Förädlingen av pimpinellrosor började 1793. På några decennier hade förädlarna fått fram över tvåhundra sorter, varav ett tiotal med fyllda blommor. I Storbritannien går dessa gamla sorter av pimpinellrosor under beteckningen "Burnet roses" Burnet är engelska för pimpinell. I dag finns inte mycket kvar av dessa sorter, men 'Double White', 'Double Blush', 'Staffa' och 'Single Cherry' är några av dem. Burnetrosorna är mycket hårdiga, minst i zon VI. De är täta och ganska kompakta, 1–2 meter höga och har friskt mörkgrönt bladverk. De står de vilda pimpinellrosorna nära.

För Finlands del har tsarens trädgårdsmästare Karl August Freundlich i S:t Petersburg betytt mycket. Han fröförökade pimpinellrosor och fick fram hårdiga och vackra sorter vid mitten av 1800-talet. Man antar i Finland att 'Plena' ('Finlands vita ros'), som där kallas midsommarros, och kanske även sorten 'Poppius' kommer därifrån. Dessa två finns som E-plantor i

Finland. 'Juhannusmorsian', som betyder midsommarbrud, är också en finsk E-planta som liknar 'Plena' men är ljusrosa. Dessa finska E-plantor säljs även av vissa plantskolor i Sverige. E-plantor är särskilt utvalda och testade kloner av växter.

De gamla pimpinellrosorna går i vitt-rosarött, men 1830 kom även den gula varianten 'Harison's Yellow', mer känd som "The Yellow Rose of Texas". Den uppstod spontant som en korsning mellan turkisk gulros, *Rosa foetida*, och en pimpinellros. Vissa för den till *Rosa foetida*, men den har så mycket gemensamt med pimpinellrosorna att jag gott tycker att den kan få vara med här. Bladen är till exempel typiska pimpinellrosblad, med sina många småblad. Den är också lika hårdig och anspråkslös som Burnetrosorna. 'Williams Double Yellow' är en brittisk variant av samma korsning. Den är mycket lik 'Harison's Yellow' men är något lägre, cirka 1,2 meter.

De hittills nämnda sorterna är engångsblommande, men det finns ett lysande undantag. 'Stanwell Perpetual' är en spontan

korsning, troligen mellan en Burnetros och en höstdamascenerros, från vilken återblomningen, remonteringen, och den starka doften kommer. "Evighetsblommaren från Stanwell" har på senare år blivit en av Sveriges populäraste gammaldags rosor.

Modernare sorter

Under 1900-talet har förädlare korsat pimpinellrosor med moderna rosor. Dessa sorter är i allmänhet inte lika hårdiga och kräver bättre jord och läge för att trivas bra. Både blommor och buskar blir större och vissa remonterar.

Mest känd är kanske Frühlingsserien. De bästa och vanligaste sorterna är 'Frühlingsduft' och 'Frühlingsgold'. Blommor juni–juli. 'Aïcha' är också mycket populär med sin vidunderliga blomning i olika guldgula nyanser. 'Aïcha' remonterar något och är hårdig i zon VI.

'Prairie Dawn' är en remonterande, hårdig, röd buskros med pimpinellgener. Den räknas som den hårdigaste moderna buskrosen och är klart odlingsvärd i Norrlandsklimat.

Rotäktade planter

Om du kan få tag på rotäktade planter av pimpinellrosor så är det att föredra. Rotäktade planter är odlade på egen rot till skillnad från okulerade planter som är ympade på tåligare rossorter. Alla pimpinellrosor växer bra på egen rot. Rotäktade planter kan du enkelt föröka och ge bort rotskott från till vänner och bekanta.

För odling i de högsta zonerna i norra Sverige är det nödvändigt med rotäktade planter eftersom det inte finns några grundstammar som är härdiga i zon VII–VIII.

Okulerade planter skjuter ibland vildskott som kan vara svåra att få bukt med. Om du bara får tag på okulerade planter så bör du plantera dem djupt, med okuleringsstället väl under jord. Det är särskilt viktigt i hårdare klimat. Har du tur kan ädel-sorten själv skicka ut rötter så småningom och bli rotäktade.

Planteringstips

Krukodlade rosor kan du plantera när som helst under odlingsäsongen. De ska stå lika djupt i marken som de gjorde i krukans. Barrotade planter säljs oftast bara en kort tid på våren och dem kan du plantera då.

Pimpinellrosorna är inte så kinkiga med jorden, men det är bra med en mullrik planteringsjord som håller fukten bra när plantan rotar sig. Om du vattnar ofta går det även att plantera dessa rosor i ren sand.

Beskär försiktigt

Pimpinellrosor ska du beskära försiktigt. Oftast behöver du inte göra någonting alls, men om du vill kan du putsa dem lätt för att forma dem. Du kan även gallra försiktigt med några års mellanrum. Ett radikalt men enkelt sätt att förnynga vildtyperna kan vara att såga ner hela beståndet med många års mellanrum. Men då blir det inga blommor det året.

Gödsla måttligt

De vilda pimpinellrosorna behöver du inte gödsla om inte jorden är extremt magert.

Remonterande och modernare sorter bör du däremot gödsla lite varje år. De behöver också vatten under torra perioder, vilket vildtyperna klarar sig utan.

Här nedan ligger texten som text (till skillnad från bild) för att göra dokumentet sökbar på internet

Vild pimpinellros

Pimpinellrosen, *Rosa pimpinellifolia* (synonym *R. spinosissima*), växer vild på magra, utsatta platser som sandiga kustavsnitt och i bergstrakter. Ett gammalt svenskt och danskt namn är klittrös vilket också syftar på sanddynor längs kusten. I Sverige växer pimpinellrosen vild på någon enstaka plats på västkusten; i Danmark är den vanligare, särskilt på Jylland, men den finns även på Island och vid Norges sydkust samt på Brittiska öarna och i övriga Europa. Förutom sin europeiska utbredning, bort till och med Kaukasus, finns den i Altaj-bergen i gränstrakterna mellan Sibirien och Mongoliet (var. *altaica*).

Sitt namn har den fått av bladens likhet med örten pimpinell. Det gamla latinska artepitetet *spinosissima* betyder taggigast och syftar på att rosen har massor av små taggar.

Pimpinellrosens taggar är raka och ganska små.

Pimpinellrosor inleder rossäsongen med en överdådig blomning. De hör till de allra tidigaste och mest rikblommande rosorna. I södra Sverige blommar de under första delen av juni. I Norrland kommer blommorna ungefär från midsommar och några veckor framåt. När blomningen börjar och hur länge den varar beror på väder och rossort. Pimpinellrosorna är härdiga och anspråkslösa. De är som gjorda för naturtomter i kärva lägen. Vid fjällstugan eller vid sommarnöjet i kustbandet kan det vara svårt att få något att växa i den magra jordmånen. Där har pimpinellrosen sin naturliga hemvist och blommar överflödande rikt trots de spartanska förhållandena.

Vid gamla torp och gårdar är pimpinellrosen självklar. Så sakteliga sprider den sig och bildar buskage anpassade till terrängen. Självklart blir den även fin vid nyare hus. Vid en norrvägg blommar den också förnöjt.

Tack vare att de lätt förökas med rotskott har pimpinellrosen blivit väl spridd, inte minst i Norrland. Främst är det den halvfyllda vita formen 'Plena' som ofta kallas 'Finlands vita ros'. Det gäller även sorten 'Poppus' som är en halvfylld rosa sort. Båda har gamla anor och anses härdiga i zon VIII, strax nedanför kalffället.

Gammaldags sorter

Förädlingen av pimpinellrosor började 1793. På några decennier hade förädlarna fått fram över tvåhundra sorter, varav ett tiotal med fyllda blommor. I Storbritannien går dessa gamla sorter av pimpinellrosor under beteckningen "Burnet roses" Burnet är engelska för pimpinell. I dag finns inte mycket kvar av dessa sorter, men 'DoubleWhite', 'Double Blush', 'Staffa' och 'Single Cherry' är några av dem. Burnetrosorna är mycket härdiga, minst i zon VI. De är täta och ganska kompakta, 1-2 meter höga och har friskt mörkgrönt bladverk. De står de vilda pimpinellrosorna nära.

För Finlands del har tsarens trädgårdsmästare Karl August Freundlich i S:t Petersburg betytt mycket. Han fröförökade pimpinellrosor och fick fram härdiga och vackra sorter vid mitten av 1800-talet. Man antar i Finland att 'Plena' ('Finlands vita ros'), som där kallas midsommarros, och kanske även sorten 'Poppus' kommer därifrån. Dessa två finns som E-plantor i

Finland, 'Johannusmorsian', som betyder midsommarbrud, är också en finsk E-planta som liknar 'Plena' men är ljus rosa. Dessa finska E-plantor säljs även av vissa plantskolor i Sverige. E-plantor är särskilt utvalda och testade kloner av växter.

De gamla pimpinellrosorna går i vitt-rosa-rött, men 1830 kom även den gula varianten 'Harison's Yellow', mer känd som "The Yellow Rose of Texas". Den uppstod spontant som en korsning mellan turkisk gulros, Rosa foetida, och en pimpinellros. Vissa för den till Rosa foetida, men den har så mycket gemensamt med pimpinellrosorna att jag gott tycker att den kan få vara med här. Bladen är till exempel typiska pimpinellrosblad, med sina många småblad. Den är också lika härdig och anspråkslös som Burnetrosorna. 'Williams Double Yellow' är en brittisk variant av samma korsning. Den är mycket lik 'Harison's Yellow' men är något lägre, cirka 1,2 meter. De hittills nämnda sorterna är engångsblommande, men det finns ett lysande undantag. 'Stanwell Perpetual' är en spontan korsning, troligen mellan en Burnetros och en höstdamascenerros, från vilken återblomningen, remonteringen, och den starka doften kommer. 'Evhighetsblommaren från Stanwell' har på senare år blivit en av Sveriges populäraste gammaldags rosor.

Modernare sorter

Under 1900-talet har förädlare korsat pimpinellrosor med moderna rosor. Dessa sorter är i allmänhet inte lika härdiga och kräver bättre jord och läge för att trivas bra. Både blommor och buskar blir större och vissa remonterar.

Mest känd är kanske Frühlingsserien. De bästa och vanligaste sorterna är 'Frühlingsduft' och 'Frühlingsgold'. Blommar juni-juli. 'Aïcha' är också mycket populär med sin vidunderliga blomning i olika guldgula nyanser. 'Aïcha' remonterar något och är härdig i zon VI. 'Prairie Dawn' är en remonterande, härdig, röd buskros med pimpinellgener. Den räknas som den härdigaste moderna buskrosen och är klart odlingsvärd i Norrlandsklimat.

Rotäktta plantor

Om du kan få tag på rotäktta plantor av pimpinellrosor så är det att föredra. Rotäktta plantor är odlade på egen rot till skillnad från okulerade plantor som är ympade på tätigare rossorter. Alla pimpinellrosor växer bra på egen rot. Rotäktta plantor kan du enkelt föröka och ge bort rotskott från till vänner och bekanta.

För odling i de högsta zonerna i norra Sverige är det nödvändigt med rotäktta plantor eftersom det inte finns några grundstammar som är härdiga i zon VII-VIII. Okulerade plantor skjuter ibland vild skott som kan vara svåra att få bukt med. Om du bara får tag på okulerade plantor så bör du plantera dem djupt, med okuleringsstället väl under jord. Det är särskilt viktigt i hårdare klimat. Har du tur kan ädelsorten själv skicka ut rötter så småningom och bli rotäktta.

Planteringstips

Krukodlade rosor kan du plantera när som helst under odlingsäsongen. De ska stå lika djupt i marken som de gjorde i krukans. Barrotade plantor säljs oftast bara en kort tid på våren och dem kan du plantera då.

Pimpinellrosorna är inte så kinkiga med jorden, men det är bra med en mullrik planteringsjord som håller fukten bra när plantan rotar sig. Om du vattnar ofta går det även att plantera dessa rosor i ren sand.

Beskär försiktigt

Pimpinellrosor ska du beskära försiktigt. Oftast behöver du inte göra någonting alls, men om du vill kan du putsa dem lätt för att forma dem.

Du kan även gallra försiktigt med några års mellanrum. Ett radikalt men enkelt sätt att förnygra vildtyperna kan vara att säga ner hela beståndet med många års mellanrum. Men då blir det inga blommor det året.

Gödsla måttligt

De vilda pimpinellrosorna behöver du inte gödsla om inte jorden är extremt mager. Remonterande och modernare sorter bör du däremot gödsla lite varje år. De behöver också vatten under torra perioder, vilket vildtyperna klarar sig utan.

Vild pimpinellros

Pimpinellrosen, *Rosa pimpinellifolia* (synonym *R. spinosissima*), växer vild på magra, utsatta platser som sandiga kustavsnitt och i bergstrakter. Ett gammalt svenskt och danskt namn är klittrös vilket också syftar på sanddynor längs kusten. I Sverige växer pimpinellrosen vild på någon enstaka plats på västkusten; i Danmark är den vanligare, särskilt på Jylland, men den finns även på Island och vid Norges sydkust samt på Brittiska öarna och i övriga Europa. Förutom sin europeiska utbredning, bort till och med Kaukasus, finns den i Altaj-bergen i gränstrakterna mellan Sibirien och Mongoliet. Sitt namn har den fått av bladens likhet med örten pimpinell. Det gamla latinska artepitetet *spinosissima* betyder taggigast och syftar på att rosen har massor av små taggar.

Lars Forslin
ur Din Trädgård 2-2004